

Література:

1. Захаренко О., Захаренко С. 210 шкільних лінійок: Загальноосвітні лінійки, проведені в сільській школі протягом 1998-2000 років. – Сахнівка, 2000. – 295 с.
2. Розвиток ідей А.С. Макаренка в теорії й методиці виховання. Під ред. В.М. Коротова. – М.: Педагогіка, 1989. – 320 с.
3. В.А. Сухомлинський о воспитании. Сост. С. Соловейчик. – М.: Полит. литература, 1975. – 372 с.

УДК 378.147.88

Білоконний С.П.

ОРГАНІЗАЦІЯ КЕРІВНИЦТВА ПЕДАГОГІЧНОЮ ПРАКТИКОЮ – ВАЖЛИВА УМОВА ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Анотація. Статтю присвячено проблемі організації такого керівництва педагогічною практикою студентів, яке в найбільшій мірі сприяє формуванню рефлексивних умінь майбутніх спеціалістів.

Аннотация. Статья посвящена проблеме организации такого руководства педагогической практикой студентов, которые в наибольшей степени способствуют формированию рефлексивных умений будущих специалистов.

Annotation. The article deals with the problem of organizing such, a supervision of student's pedagogical practice that promotes better developing of their reflective skills.

Постановка проблеми. Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя сьогодні має особливу актуальність. Сучасна школа чекає фахівця, здатного самостійно генерувати і втілювати нові технології навчання й виховання, виховувати творчих учнів, постійно самовдосконалюватися. Практика студентів є обов'язковою складовою частиною процесу підготовки фахівців у вищій педагогічній школі. Вона регламентується Положеннями про проведення практики студентами вищих навчальних закладів і є *безперервною* (I-IV курси); організованою на базі середніх загальноосвітніх шкіл; *керованою* з боку професорсько-викладацького складу педуніверситету та вчителів і адміністрації освітніх закладів.

Відповідальність за організацію і здійснення практичної підготовки студентів покладено безпосередньо на керівників вищої школи. Навчально-методичне керівництво і виконання програм практики забезпечують відповідні кафедри. Загальну організацію роботи студентів і контроль за її проведенням здійснює керівник практики та досвідчені вчителі шкіл, на базі яких проходить практика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням організації педагогічної практики присвячена значна частина вітчизняних та зарубіжних досліджень (О.Абдулліна, М.Козій, М.Фіцула, Л.Кондрашова, В.Сластьонін, Н.Кузьміна, Н.Голованова, О.Мороз, З.Курлянд, Л.Хомич, Р.Хмель, І.Зязюн та ін.), всі науковці одностайні у тому, що педагогічна практика є однією з ключових ланок у системі підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності. Студенти-практиканти мають змогу набути практичних умінь і навичок організації навчально-виховного процесу у сучасній школі; придбати перший педагогічний досвід; удосконалити професійні уміння та особистісні якості, які дозволять найбільш ефективно здійснювати педагогічну діяльність.

Мета нашої статті: розглянути керівництво педагогічною практикою як важливу умову формування рефлексивних умінь майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу. Безперервна педагогічна практика студентів – це первинна форма їхньої професійної практичної підготовки. Як у будь-якому педагогічному процесі вона має триєдину мету:

1) *освітню* (сприяє розвитку професійних знань, їх самостійному набуттю; формуванню професійних умінь і навичок майбутніх учителів);

2) *розвивальну* (сприяє виробленню мотивації професійної діяльності; розвитку педагогічного мислення, ціле покладання та спрямованості);

3) *виховну* (сприяє формуванню професійно значущих якостей особистості, навичок самоосвіти і самовдосконалення).

Усі види практики починаються настановними конференціями. Відповідальний за практику викладач та представники кафедр (психологи, педагоги, методисти) уточнюють студентам завдання практики; графік і об'єкти її проведення; розподіл за ними груп студентів; закріплення консультантів з кафедр.

Під час розподілу студентів на педагогічну практику обов'язково враховуються їхні бажання та рівень загальнопедагогічної підготовки. При виборі школи для практики береться до уваги: матеріальна база навчального закладу; кваліфікація вчителів; уміння вчителів показати глибинні педагогічні процеси, розкрити їх суть, захопити своєю працею, їхній педагогічний такт, висока загальна культура.

Під час педагогічної практики від курсу до курсу студенти мають змогу поступово перейти *від теоретичних знань* про професійну діяльність та професійні обов'язки *до практичного оволодіння професійними вміннями й формування професійно значущих якостей особистості*.

На випускному курсі особлива увага приділяється вдосконаленню основ аналізу й оцінки своєї педагогічної діяльності та діяльності однокурсників, що позитивно впливає на формування *рефлексивних умінь*.

Так, наприклад, В.Сухомлинський, визначаючи роль педагогічної рефлексії, вказував на „необхідність викликати у вчителів інтерес до пошуку, аналізу власної роботи. Хто намагається розібратися у позитивному й негативному на своїх уроках, у взаємних стосунках з вихованцями, той вже досягнув половини успіху [6, 167].

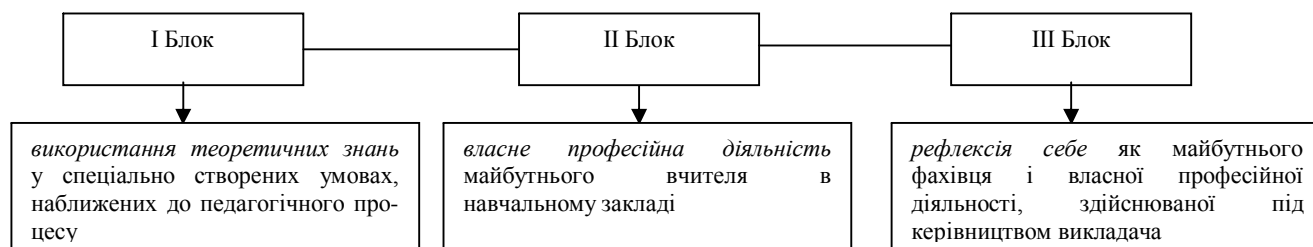
Сучасні вітчизняні й російські науковці (В.Бондар, І.Зязюн, М.Боритко, В. Пікельна, Кара, Л.Красюк, М.Алексеева, Є.Ромашкова, Т.Болотова, Ю.Єригін та ін.) схиляються до визнання *рефлексії як специфічної форми теоретичної діяльності, спрямованої на осмислення своїх власних дій* [4, 29].

М.Боритко у контексті професійної підготовки майбутнього вчителя пропонує виділити три аспекти: когнітивний (самооцінка), дієвий (рефлексія), ціннісний (самосвідомість) [2, 81-82].

Л.Красюк, досліджуючи проблему моделювання педагогічної практики в процесі підготовки майбутнього вчителя, спираючись на дослідження Т.Смиківської, В.Монахова та інших, дійшла висновку, що педагогічна практика є *багатофазною*. Кожна фаза має такі етапи:

- **підготовчий етап** – адаптований характер переходу від теорії до практичної діяльності; майбутній фахівець має керуватися інтересом до професії і до педагогічної діяльності;
- **основний етап** – навчальний процес, під час якого здійснюється педагогічна практика, яка формує і закріплює уміння і навички;
- **заключний етап** – перехід від практичної діяльності до теоретичної підготовки, на якому відбувається *рефлексія* власної професійної діяльності, підготовки; визначення перспектив теоретичної підготовки. Студент-практикант усвідомлює, оцінює й прогнозує своє „професійне Я” і майбутню педагогічну діяльність; у більшості формується мотивація щодо подальшої теоретичної підготовки у вищій школі.

Дослідниця пропонує таку модель логічної структури педагогічної практики [5, 53]:

Поступово студент-практикант учить усвідомлювати свою соціальну відповідальність, має змогу стати активним суб'єктом педагогічної діяльності, розуміє важливість і необхідність постійного професійного зростання.

Ефективність педагогічної практики у значній мірі залежить від керівництва нею. Ми поділяємо думку М.Козія, що „*керівництво педагогічною практикою* – це діяльність представників педагогічно-освітньої інституції суспільства, які в певний період професійної підготовки фахівця освіти спрямовують прагнення студентської молоді, котра конкретизує власні дії на здобуття знань, умінь і навичок управління освітнім розвитком дітей” [4, 34].

Наші спостереження показали, що для формування рефлексивних умінь майбутніх вчителів необхідно організувати й підтримувати *взаємодію суб'єктів*, задіяних у педагогічній практиці: викладачів вищої школи → вчителів середніх закладів → студентів.

Безпосереднє керівництво практикою здійснюють учителі. Повсякденно контактуючи зі студентами-практикантами, вони:

- 1) оперативно спрямовують і коригують їхню діяльність;
- 2) демонструють зразки педагогічної діяльності; регулярно консультують майбутніх колег з питань організації навчально-виховного процесу; допомагають у плануванні уроків і виховних заходів; аналізують кожен урок і виховний захід, що проводилися студентами-практикантами;
- 3) стають справжніми учасниками доброзичливого співробітництва.

Результати багаторічних спостережень дозволяють нам зазначити, що саме в системі „практикант-учитель” її суб'єкти виконують однакову соціально-рольову функцію: *вчитель*. Це відкриває необмежені можливості для функціонального взаємообміну, взаємозаміни один одного.

Учитель класу допомагає своєму майбутньому колезі почуватися впевнено й комфортно; знизити ситуативну тривожність та емоційне напруження. Кожної миті готовий надати практиканту методичну допомогу та підтримку. Завдяки цьому практикантові легше ідентифікувати себе зі шкільним вчителем, побачити стиль та систему його роботи.

Керівництво педагогічною практикою з боку викладачів університету має координаційний характер і передбачає:

- детальне ознайомлення адміністрації освітнього закладу і вчителів з інструктивно-методичними рекомендаціями щодо організації практики: цілями, змістом, формами керівництва та організації діяльності студентів, їхніми обов'язками, формами контролю і виставлення оцінки, результатами педагогічної практики;
- формування у студентів практичних умінь і навичок стосовно реалізації завдань навчально-виховного процесу; розкриття його професійної значущості, висвітлення перспектив подальшої діяльності, що виробляє у студентів установку на оволодіння професійними вміннями;
- розкриття системи професійно-педагогічних умінь, якими необхідно оволодіти в процесі практики; акцентування уваги на умінні як певній сукупності дій і операцій; ознайомлення з науково обґрунтованими способами виконання дій;
- розробку програми і організацію згідно з нею практичної діяльності студентів, конкретних вправ з оволодіння професійними вміннями;
- контроль за рівнем сформованості умінь і навичок, урахування результатів практики [1, 27].

Ми поділяємо думку С.Вершловського, Л.Лесохіної та ін. про те, що педагогічну практику можна розглядати як *соціально-психологічну царину професійного випробування студента*. У цій ситуації майбутній учитель потребує особливої психологічної підтримки й допомоги від керівників практики. Вони мають не лише усвідомити механізм соціально-психологічного впливу практичної діяльності на „Я” майбутнього вчителя, а й *переорієнтуватися з контрольної-оцінної функції на функцію надання методичної допомоги і психологічної підтримки практиканту*.

Щоб процес формування професійно-педагогічних умінь, і зокрема *рефлексивних*, під час педагогічної практики був активним, ми, як методисти вищої школи, повинні враховувати знання, навчальні та типологічно-індивідуальні можливості кожного студента, його педагогічні здібності; передбачати труднощі, які виникають у студентів-практикантів, та те, як допомогти студентам їх подолати (пробуджувати і підтримувати у студентів *прагнення до успіху*, створювати внутрішню *установку на успішний результат* під час проведення уроків і виховних заходів); спрямовувати зусилля на *зниження рівня тривожності* практиканта

(завчасно скласти графік відвідування студентів у школах і ознайомлювати з ним практикантів). Практика свідчить, що систематичне *проведення консультпунктів* допомагає студенту-практиканту якісно й методично правильно підготуватися до уроку. Під час такої співпраці студенти навчалися встановлювати місце уроку в системі уроків; визначати освітню, розвивальну й виховну мету; добирати зміст і обсяг навчального матеріалу відповідно до мети; встановлювати зв'язки з раніше вивченим матеріалом; визначати структуру уроку з урахуванням рівня підготовленості учнів, розподіляти час на окремі види роботи; підбирати необхідні засоби навчання, матеріал для самостійної роботи. Особливо велика увага має приділятися *організації обговорення проведених занять*.

Упродовж усієї педагогічної практики студент веде *щоденник психолого-педагогічних спостережень*. Записи у ньому ведуться у довільній формі. Але, орієнтуючись на формування рефлексивних умінь, ми рекомендували студентам-практикантам аналізувати роботу вчителів. Це дозволить розгледіти „методичні знахідки” досвідчених фахівців та використовувати їх у своїй педагогічній діяльності.

Висновки. Отже, керівництво педагогічною практикою з боку усіх суб'єктів із формування особистості майбутнього фахівця дозволяє об'єднати різні сфери діяльності студента-практиканта:

- *операційно-технологічну* (студенти усвідомлюють значущість умінь і навичок; аналізують і синтезують психолого-педагогічні знання, які стануть підґрунтям практичної діяльності);
- *мотиваційну* (студенти оволодівають комплексом методів вивчення учнів, організації діяльності учнів, навчально-виховного процесу, практичної роботи з дітьми);
- *рефлексивну* (практична робота студента з дітьми організовується і коригується з урахуванням індивідуальних особливостей учнів та учнівського колективу; здійснюється контроль і самоконтроль за результатами діяльності).

Література:

1. Безперервна педагогічна практика студентів як первинна форма їх професійної практичної підготовки: Зб.матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції, м.Вінниця, 14-16 грудня 1999року. – Вінниця: УНІВЕРСУМ – Вінниця, 1999. – 290с.
2. Борытко Н.М. Педагог в пространствах современного воспитания: Монография /Науч. ред. Н.К.Сергеев. – Волгоград: Перемена, 2001. – 214с.
3. Ерыгин Ю.А. Педагогическая практика в профессиональной подготовке учителя начальных классов //Начальная школа. – 2003. – №2. – С.28-30.
4. Козій М.К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики студентів: Метод. посібник. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2001. – 141с.
5. Красюк Л. Моделювання педагогічної практики в процесі підготовки вчителя початкової школи //Рідна школа. – 2004. – №7. – С.52-54.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори у 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1978. – Т.4. – 376с.

УДК 371.3

Бріт О.В.

МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГІВ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ ЯК МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФАХОВОГО РИНКУ ПРАЦІ

Анотація. В статті йдеться про методи визначення обсягів підготовки фахівців з вищою освітою як механізму удосконалення державного регулювання фахового ринку праці. Пропонується методика визначення обсягів прийому молоді на навчання на перспективний період з урахуванням особливостей економічних і соціальних перетворень в країні.

Аннотация. В статье представлены методы определения объемов подготовки специалистов с высшим образованием как механизм усовершенствования государственного регулирования профессионального рынка труда. Предлагается методика определения объема приема молодежи на обучение на перспективный период с учетом особенностей экономических и социальных преобразований в стране.